
Alojzije Čondić
BRAK I OBITELJ PREMA GAUDIM ET SPES
Marriage and family according to Gaudium et spes

UDK: (265.5+392.3):262.5
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 10/2014.

Sažetak

278

Služba Božja 3/4 114.

Premda je Crkva od početka svjesna društvene važnosti ženidbe i njezine božanske ukorijenjenosti, ipak je o njoj tijekom povijesti na različite načine dinamizirala liturgijsku, pravnu i pastoralnu skrb. Biblijsko i teološko uporište nije dolazilo u pitanje, ali je način govora različito verificiran. Međutim, pastoralna je konstitucija Gaudium et spes unijela određenu novost i živost u način govora o ženidbi i obitelji. Da bi se što bolje razumjela novost saborskoga govora o braku i obitelji u Gaudium et spes, autor u članku prvotno razjašnjava okolnosti nastanka refleksije o bračnoj ustanovi. Potom u drugomu dijelu prikazuje novosti u poimanju naravi i dostojanstva braka i obitelji. Zatim u teološko-pastoralnoj perspektivi prosuđuje ustanovu braka i obitelji u Gaudium et spes da bi se u konačnici osvrnuo na poslijesaborski odraz pastoralne konstitucije na neke važnije crkvene dokumente.

Ključne riječi: Gaudium et spes, brak i obitelj, pastoral, narav, svrha, bračna ljubav.

UVOD

Društveno-kulturne okolnosti u prvoj polovici XX. stoljeća potakle su Crkvu na sazivanje Drugoga vatikanskog sabor (1962.-1965.), kojim Crkva ulazi u dijaloški odnos sa svijetom. Novu pastoralnu paradigmu i otvorenost svijetu Sabor osobito dinamizira u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*. Međutim, suočenje i dijalog između Crkve i svijeta prvotno se reflektirao u raspravi i stavu prema braku i obitelji. Tu činjenicu i važnost ustanove braka i obitelji za društvo Sabor potvrđuje u *Gaudium et spes* naučavajući da je: „Dobrobit osobe te ljudskog i kršćanskog društva usko povezan s povoljnim stanjem bračne i obiteljske

zajednice.”¹ Time se potvrđuje da su brak i obitelj vrata kroz koja prolazi spas osobe i društva. *Gaudium et spes* predstavlja odlučni prijelaz u razvitku teologije kršćanskoga braka i time se otvara novi pogled i zaokret.

U brojevima 47.-52. pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* nalazi se temeljeni saborski nauk o braku i obitelji i teološko-pastoralno polazište za sve daljnje crkvene dokumente o toj neiscrpoj temi. Radi boljega razumijevanja saborskoga nauka o braku i obitelji u *Gaudium et spes* bitno je ukratko osvrnuti se na okolnosti i teološko-pastoralni slijed saborskoga usklađivanja stavova da bi se lakše razumio saborski odnos prema braku i obitelji.

1. OKOLNOSTI NASTANKA GOVORA O BRAKU I OBITELJI U *GAUDIUM ET SPES*

U pripremi saborskoga teksta o braku i obitelji na površinu su isplivale dvije struje. S jedne strane bili su zastupnici tradicionalnoga pristupa braku i obitelji, a s druge strane bili su zagovornici vizije kršćanskoga personalizma. Slijedom povijesnih nejasnoća i izazova, a osobito pod utjecajem protestantizma, koji je nijekao sakramentalnost braka smatrajući da država treba nadzirati ženidbu, Tridentski je sabor (1546.-1563.) definirao nauk o sakramentu ženidbe.² Time je jasno utvrđeno da je Bog ustanovio brak i da stoga Crkva ima vlast nad njim kao sakramentom. No, pod utjecajem prosvjetiteljstva, sekularizacije i drugih ideologija pojačana je relativizacija braka i obitelji.³ Postupno se nametnulo sekularno poimanje braka samo kao *civilnoga ugovora*, što je potaklo uvođenje zakona o rastavi⁴ braka. Na liberalizaciju stavova o braku reagirao je papa Leon XIII. (1810.-1903.) enciklikom *Arcanum* 1880. godine. Od polovice XIX. stoljeća, osobito pod utjecajem pozitivista i marksista, sve

¹ Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (7. XII. 1965.), KS, Zagreb, 72008., 47. (dalje: GS).

² Usp. Tridentski sabor (1546.-1563.), 24. sjednica: *Učenje i kanoni o sakramentu ženidbe*, u: H. Denzinger – P. Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o ćudoređu*, Đakovo, 2002., 1797.-1816. (dalje: DC).

³ Usp. E. Schillebeeckx, *Il matrimonio. Realtà terrena e mistero di salvezza*, Edizione Paoline, Cinisello Balsamo (Milano), 1993., str. 325. - 343.

⁴ Pod utjecajem građanske revolucije u Francuskoj je 1792. godine uveden zakon o rastavi, ali je ukinut 1816., pa je ponovno uveden 1884. godine. Po uzoru na Francusku i druge su države postupno uvodile taj zakon.

se više raspravlja o braku i obitelji, pa na tu temu društvo postaje osjetljivije. Pojave *disparitas cultus* i *matrimoni misti* stvarale su mnoge pastoralne poteškoće, a riješene su Kodeksom iz 1917. godine. Pod pritiskom raslojenih stavova liberalizma pitanje rastave, kontracepcije i prokreacije dolazi u žarište rasprave, pa je 1931. godine papa Pio XI. (1857.-1939.) u enciklici *Casti connubi*⁵ sustavno iznio crkveno poimanje braka i obitelji istaknuvši njezino božansko ustanovljenje i dobra kršćanske ženidbe. Pio XI. također je pokazao zloporabu ženidbe poglavito se osvrnuvši na rastavu, društvenu i eugeničku indikaciju.

Prema Kodeksu iz 1917. godine ženidba je *ugovor* između muške i ženske osobe, koje su sposobne svojim voljnim činom dati pristanak (*consensus/privola*) na materiju ugovora, tj. pravo na osobe jedna prema drugoj (*ius in corpus*). Takvomu ženidbenom ugovoru, uzdignutomu na dostojanstvo sakramenta, prema enciklici *Casti connubii*, a na tragu Tridentskoga sabora i spomenutoga Kodeksa, glavna je *svrha*: rađanje i odgoj djece, dok su drugotne svrhe uzajamna pomoć ženidbenih drugova i lijek protiv požude.⁶ Pod utjecajem sv. Augustina enciklika *Casti connubii* govori o trostrukomu *dobru*, koje ženidbeni drugovi dobivaju: *bonum prolis, bonum fidei, bonum sacramenti*. Isto se tako ističu bitna svojstva ženidbe: *jedinstvo* i *nerazrješivost*. Za valjanost ženidbe nijedna se od tih triju objektivnih svrha i triju dobara kao ni bitna svojstva ne smiju isključiti.

Takvo poimanje braka, s teološko-pastoralnoga, ali i kanonskoga vida, bilo je pravo bogatstvo i sigurnost u poimanju bračne zajednice. No, u tim veoma dobro uobličanim okvirima, odsutan je govor o *ljubavi*. Premda Pio XI., u spomenutoj enciklici, naučava da u obiteljskoj zajednici treba cvasti *red ljubavi*, ipak je govor o braku ostao čvrsto promatran u pravnoj koncepciji.

U spomenutim je okvirima bila pripremljena prva saborska shema o braku te su je ustrajno zagovarali teolozi tradicionalne

⁵ Prije nego je objavio encikliku *Casti connubii* (usp. DC, 3700.-3724.), papa je Pio XI. 1929. godine objavio encikliku *Divini illius magistri* u kojoj govori o pravu i dužnosti na odgoj te obiteljskomu, građanskom i spolnom odgoju, usp. DC, 3685. - 3698.

⁶ Usp. *Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Romae, Typis Polyglottis Vaticanis, 1917., Can. 1013.: “§ 1. Matrimonii finis primarius est procreatio atque educatio prolis; secundarius mutuuum adiutorium et remedium concupiscentiae. § 2. Essentiales matrimonii proprietates sunt unitas ac indissolubilitas, quae in matrimonio christiano peculiarem obtinent firmitatem ratione sacramenti.”

svijesti, a među kojima su se isticali Michael Browne, Alfredo Ottaviani, Ernesto Ruffini, Frane Franić, itd. Zagovarajući svrhe braka, strahovali su da se u modernom društvu, koje promovira slobodnu ljubav, instrumentaliziraju brak i obitelj.⁷ Predloženu shemu kritizirali su zagovornici personalizma, čija se misao pojavila već dvadesetih i tridesetih godina XX. stoljeća, a potekla je od nekih katoličkih teologa, kao što su Herbert Doms, Bernhardin Krempel i Dietrich von Hidelbrand.⁸ Smatrali su da se bit braka prvotno ne temelji na tradicionalnom uporištu svrhe i dobra, nego na *bračnoj ljubavi* kao podlozi iz koje izviru sve druge označnice. U to je doba takav stav kod mnogih teologa izazvao ozbiljne dvojbe, pa je 1944. godine papa Pio XII. službeno podržao tradicionalni kanonski stav o svrhama i dobrima braka uključivši ljubav u perspektivi brige za djecu, a osudivši suprotne stavove.⁹ Uzimajući u obzir nauk pape Pija XI. i Pija XII.,¹⁰ saborska se rasprava oko definicije braka nastavila te je spoznaja personalista o braku, koja je u sebi sadržavala i tradicionalne elemente, a kasnije produbljena i predložena u drugoj posve novoj shemi,¹¹ imala sve više zagovornika među kojima su bili Karol Wojtyła,¹² Paul-Émile Léger, Pierre Adnès, itd. Vodile su se veoma duge i zamršene

⁷ Usp. G. Turbanti, *Un concilio per il mondo moderno. La redazione della costituzione pastorale Gaudium et spes del Vaticano II*, Mulino, Bologna, 2000., str. 256. - 257., 351. - 352., 583.

⁸ Usp. M. Vidal, *Il ideale cristiano e fragilità umana. Teologia, morale e pastorale*, Queriniana, Brescia, 2005., str. 91. - 92.

⁹ Usp. Dekret Sv. oficija, 29. ožujka (1. travnja) 1944., *Svrhe ženidbe*, u: DC, 3838.: "(U nekim se spisima tvrdi) da prvotna svrha ženidbe nije rađanje djece, ili da drugotne svrhe nisu podređene prvoj svrsi, nego od nje neovisne. U tim raspravama kao prvotnu svrhu ženidbe spominju različito, kao npr. upotpunjenje i osobno usavršavanje supružnika po sveopćem zajedništvu života i djelovanja; međusobna ljubav supružnika, te unapređenje i usavršavanje zajedništva po fizičkom i tjelesnom predanju vlastite osobe; i mnogo drugoga tomu sličnog. U istim se spisima međutim riječima, koje se spominju u crkvenim dokumentima (kao što su: *svrha, prvotna, drugotna*), daje značenje koje nije u skladu s tim riječima, prema općem shvaćanju teologa."

¹⁰ Usp. G. Turbanti, *Un concilio per il mondo moderno*, nav. dj., str. 746. - 748.

¹¹ Usp. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1975., volumen III., pars V., str. 131. - 133. i 158. - 168.

¹² Sudionik Sabora i zagovornik personalizma Karol Wojtyła, kasnije papa Ivan Pavao II. (1978.-2005.) svoje zamisli o kršćanskomu personalizmu, antropologiji u duhu *Gaudium et spes*, bračnoj ljubavi, braku i obitelji razvijao je tijekom svoga pontifikata, a osobito u katehezama srijedom, usp. G. Marengo (ur.), *L'amore umano nel piano divino. La redenzione del corpo e la sacramentalità del matrimonio nelle catechesi del mercoledì (1979-1984.)*, Libreria Editrice

rasprave o konačnoj verziji teksta, u koju se uključio sam papa Pavao VI. Što je vrijeme odmicalo, govor o svrhama braka gubio je uporište, dok je suglasnost oko stava personalista o bračnoj ljubavi bila izraženija.¹³ Na posljednjoj raspravi 1965. godine većina sudionika podržala je sažetu definiciju braka kao “intima communitas vitae et amoris”, koju predložio kardinal Paul-Émile Léger i koja je na kraju unesena u br. 48. konstitucije *Gaudium et spes*.¹⁴

2. NOVOST U POIMANJU ŽENIDBE I OBITELJI U *GAUDIUM ET SPES*

Rekonstrukcija nastanka nauka o ženidbi i obitelji u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* olakšava razumijevanje novosti, koju ju je Sabor donio o toj temeljnoj društvenoj i pastoralnoj temi. Poznato je da se pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* sastoji od dvaju uzajamnih dijelova: doktrinarni i pastoralni.¹⁵ U drugomu dijelu, u kojemu se pobliže promatraju različiti vidici suvremenoga života i ljudskoga društva, Sabor među hitne poteškoće prvotno ubraja i prikazuje promicanje dostojanstva ženidbe i obitelji.¹⁶

S metodološkoga teološko-pastoralnoga vida u tomu se poglavlju zapaža doktrinarno-pastoralna uzajamnost, koja prožima cijelu pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenomu svijetu. Prvotno se u br. 47. prikazuje poteškoće ženidbe u suvremenomu svijetu tvrdeći da dostojanstvo te ustanove ne sja svuda istom jasnoćom i da ga zamračuju razne pošasti kao što su mnogoženstvo, rastave, slobodna ljubav i druge deformacije. Potom je struktura toga poglavlja usmjerena na govor o svetosti ženidbe (br. 48.), na bračnu ljubav (br. 49.), plodnost braka (br.

Vaticana/Pontificio Istituto Giovanni Paolo II per studi su matrimoni e famiglia, Città del Vaticano, 2009.

¹³ Usp. G. Turbanti, *Un concilio per il mondo moderno*, nav. dj., str. 435. - 440., 527. - 530., 709. - 711., 742. - 759. Konačnu misao o bračnoj ljubavi u svojim su govorima podržali kardinali: Léger, Suenens, Alfrnik, Maximos IV., Reuss i Rendeiro, u: *Acta Synodalia*, nav. dj., volumen III., pars V., str. 55. - 213.

¹⁴ Usp. *Acta Synodalia*, nav. dj., volumen IV., pars III., str. 21. - 22.

¹⁵ Usp. P. Asolan, *La concezione della pastorale nella Gaudium et spes*, Orientamenti pastorali, 52 (2014.), 4., str. 77. - 85.

¹⁶ Osim što je tema braka i obitelji temeljito obrađena u *Gaudium et spes* Sabor o braku i obitelji govori i u: *Sacrosanctum concilium* 77. - 78., *Lumen gentium* 35. i *Apostolicam actuositatem*, 11.

50.), bračnu ljubavi usklađenu s održanjem ljudskoga života (br. 51.) i na kraju na pastoralnu skrb oko promicanja ženidbe i obitelji (br. 52.).

Analizirajući sadržaj o braku i obitelji u *Gaudium et spes*, primjećuje se bogatstvo svetopisamskoga utemeljenja, jer deset od osamnaest bilješki ima uporište u Svetomu pismu. Isto tako, Sabor se u bilješkama deset puta poziva na encikliku *Casti connubii* potvrđujući kontinuitet crkvenoga nauka, premda na novi način pristupa ustanovi braka i obitelji. Uočava se izmjena nazivlja u smislu da se do tada govor o braku vezivao uz pravnu kategoriju *ugovora*, a Sabor se koristi biblijskim izričajem *savez* (*foedus*). Iz toga jasno proizlazi da je brak slika saveza između Boga i čovjeka, osobito između Krista i Crkve (br. 48.).

Prihvaćeni personalistički stav i govor o ženidbi kao “intimnoj zajednici bračnoga života i bračne ljubavi” ne dokida, nego integrira dotadašnje tradicionalno pravno poimanje. To se potvrđuje u br. 47., gdje se više puta za ženidbu i obitelj koriste pojmovi: ustanova i ljubav. Već je spomenuto da se prema definiciji braka po staromu Kodeksu govori o privoli (*consensus*) s pravom na tijelo, međutim, u br. se 49. naučava da ljubav “obuhvaća dobro čitave osobe” i da je ljubav “međusobno darivanje supruga”. Privola se, dakle, ne odnosi samo na tjelesno sjedinjenje, nego na uzajamno prihvaćanje i darivanje cijele osobe, tijela i duše, pa stoga brak nije usmjeren samo na rađanje djece, nego na ustanovu braka u cjelini.

Bitna novost očituje se u prijelazu s tradicionalnoga teološkog poimanja, koje inzistira na *svrhama* braka, u prihvaćanje *bračne ljubavi* (br. 49.) kao bitnoga čimbenika braka. Jer, u suprotnomu ispada da se u brak može ući bez ljubavi te je bitno samo rađati djecu,¹⁷ a ljubav će tobože sama po sebi doći. Bračna je ljubav temelj na kojemu se gradi cjeloviti bračni život te bračni odnos ima dvostruku vrijednost: sjedinjenje i prokreacija. Bez ljubavi ne može se formirati bračno jedinstvo života i ljubavi. No, da se govor o ljubavi ne bi sveo na subjektivnu percepciju, *Gaudium et spes* u br. 50. jasno naglašava objektivnu *svrhu* braka i bračne ljubavi tvrdeći da su “brak i bračna ljubav po svojoj naravi usmjereni prema rađanju i odgoju potomstva”. Tu se očituje nadopunjavanje tradicionalne i personalističke vizije, tj. ne radi

¹⁷ Tijekom su se povijesti mnoge obitelji povezivale na način da bi roditelji unaprijed određivali tko će se s kim vjenčati.

se o odbacivanju prijašnjega nauka o svrhama braka, nego o obnovljenoj sintezi u vidu teološkoga produbljenja. Prema tomu, bračna ljubav nije konkurencija ili alternativa svrhama, dobrima i svojstvima braka, nego polazište, korijen i ujedinjujući čimbenik. Sabor, inzistirajući na jedinstvu, zauzeo se za vrjednovanje svih svrha prepoznajući u svakoj od njih veliku važnost. Inkorporiravši svrhe braka u bračnu ljubav, pokazuje da one nisu nešto izvana nadodano braku, nego imaju unutarnju bitnu svezu. No, Sabor usmjerujući se na bračnu ljubav kao polazište otkriva uporište u obnovljenoj teologiji. Na takav način bračna zajednica postaje subjekt saborske afirmacije, gdje su prokreacija, uzajamna pomoć i *dobra braka* naravna tendencija, tj. unutarnji su zahtjev ustanove braka i bračne ljubavi.

3. TEOLOŠKO-PASTORALNI OSVRT NA BRAK I OBITELJ U *GAUDIUM ET SPES*

Promatrano s teološko-pastoralnoga vida bitna se promjena dogodila u pastoralnomu približavanju, tj. radi se o dijalogu sa suvremenim svijetom, što je promijenilo naglasak i otvorilo novi smjer. U tomu je dijalogu bitno za Crkvu da ne mora odstupiti od svoga uporišta u Isusu Kristu u kojemu *humanum* ima svoje izvorište. Na dijaloškoj relaciji Crkve i svijeta ovo poglavlje konstitucije *Gaudium et spes* potvrđuje novu perspektivu “znakova vremena”, gdje ženidba i obitelj zauzimaju prvo mjesto ističući da je to središnja tema za društvo i Crkvu. Time Crkva pokazuje pastoralnu fokusiranost svoga poslanja dosljedno promičući “izvorno dostojanstvo ženidbenoga staleža” (br. 47.).

Takva je zauzetost Crkve za brak i obitelj razumljiva, jer je društvo, pod utjecajem liberalizma i sekularizacije, koje ženidbu promatraju kao svjetovnu strukturu, upalo u paradoksalnu zamku narušavanja dostojanstva ženidbe. S jedne strane tendencija društva bila je Crkvi preoteti vlast nad ženidbom, a da bi je s druge strane osporavalo. Osim što je uočen porast rastava i razmahanost slobodne ljubavi, *Gaudium et spes* u br. 47. ističe da ženidbenu ljubav ugrožava egoizam, hedonizam i nedopušteni postupci kojima se sprječava rađanje. Isto tako gospodarstvena i druga društvena okružja unose nered u obitelj. Sve to potencira usamljenost obitelji u društvu, dramatične promjene i nevolje prema braku, što Crkvu s pastoralnoga vida zabrinjava, pa se stoga ustrajno zauzima za izvornost braka i obitelji. Budući da

se Crkva ne smije zatvoriti u imanentne namjere, stoga brak, kao uzajamnu zajednicu, vrjednuje u svjetlu Božjega nauma.

Saborski način govora nije strogo uokvirene pravne naravi niti je odraz čisto racionalističke forme, nego se radi o teološko-pastoralnom odnosu prema kojemu se Božja nazočnost u ljudskoj ljubavi, njegova pravila i narav njegova stvaranja mogu otkriti iz unutarnjega iskustva ljubavi. Tradicionalni nauk kao da je zanemario osobnu razinu da bi istaknuo samo naravnu dimenziju očuvanja ljudske vrste. No, Sabor promovira suptilniji govor, ne da bi doveo u pitanje prijašnji nauk, nego jer s pastoralnoga vida smatra važnim u dijalogu sa suvremenim svijetom promijeniti način govora. Taj će novi saborski govor pomoći Crkvi u mnogomu približiti se čovjeku i razumjeti društvene poteškoće.¹⁸

Nakon prosudbenoga ogleđa Sabor u br. 48., govoreći o svetosti ženidbe i obitelji, definira ženidbu kao *intimnu zajednicu bračnoga života i bračne ljubavi*. Definiciju ženidbe ne prepušta nekomu međuprostoru, nego naučava da je brak sveta stvarnost, jer je "Bog začetnik ženidbe" i ženidba nije prepuštena ljudskoj samovolji te je za njezinu ostvarivost nužno poštovati taj naravni kôd. Time Sabor pokazuje da je ženidba hod prema svetosti, prema punini. Stvoritelj ju je utemeljio, providio svojim zakonima i obilježio njezinu narav, a čovjek je uspostavlja ženidbenim savezom, odnosno neopozivom osobnom uzajamnom privolom. U tomu se kontekstu govori o ženidbi kao zajednici života i ljubavi iz koje proizlazi obitelj. Tu se vidi da ženidba nije pokusni čin nego cjeloživotno sebedarje, ali je neodrživo bez ljubavi, koja nije tek prolazna osjećajnost nego novi način života za drugoga. U tomu vidu Sabor obrađuje fenomenologiju ljubavi prožetu personalizmom. Povezanost Božje moći i ženidbe očituje se u činjenici da je svoju stvarateljsku moć utkao u narav ženidbe i bračne ljubavi, koje su usmjerene stvaranju, tj. rađanju i odgajanju potomstva.

Neke društvene strukture žele saborsku definiciju ženidbe, kao *intimne zajednice ljubavi i života*, svojevolumno tumačiti, štoviše zlorabiti pripisujući joj kojekakav nenaravni subjektivni smisao. Međutim, Sabor, govoreći o bračnoj ustanovi kao zajednici muža i žene, u broju 48. štiti njezinu izvornost i sasvim

¹⁸ Usp. J. Baloban, *Hrvatska kršćanska obitelj na pragu XXI. stoljeća*, Glas Koncila, Zagreb, 1990., str. 98. -103.

jasno poručuje o kakvoj se *intimi* i *ljubavi* radi: “To intimno sjedinjenje kao uzajamno darivanje dviju osoba i dobro djece zahtijevaju potpunu vjernost suprugâ i njihovo nerazdruživo jedinstvo.” U tomu se spoznaje da je bračna ljubav usmjerena sebedarju, plodnosti, dobru djece i da bi bila ostvariva, nužna joj je stalnost, tj. *jedinstvo* i *nerazdruživost* kao temeljna svojstva bračne zajednice. Očito je da samo antropologija ljubavi prožeta otvorenosti svijetu, drugomu i Bogu, može predstavljati sklad između Boga i čovjeka u bračnomu savezu.

Nakon naravnoga obilježja ženidbe u drugomu dijelu broja 48. *Gaudium et spes* prikazuje se sakramentalnost ženidbe, po kojoj Isus Krist, Zaručnik Crkve, dolazi ususret kršćanskim supruzima.¹⁹ U tomu se dijelu govori o ljubavi Krista i Crkve koji se povezuju s ljubavlju čovjeka i žene: „Prava bračna ljubav uzeta je u božansku ljubav te se otkupiteljskom Kristovom snagom i spasotvornim djelovanjem Crkve usmjerava i obogaćuje...” Prepoznaje se kristološka dimenzija, u kojoj se sakramentalnost ženidbe prikazuje kao susret s Kristom, koji dolazi zaručnicima i ostaje s njima da bi se mogli voljeti trajnom ljubavlju i vjernošću, kao što je on sjedinjen sa svojom Crkvom. Sabor naučava da kršćanska obitelj, koja nastaje iz ženidbe, svima otkriva nazočnost Krista i narav Crkve. Osim toga, što je bitno u pastoralnoj perspektivi, potiče roditelje da prednjače primjerom i molitvom da bi bili poticaj djeci te da djeca pridonose posvećenju roditelja.

Neosporiva novost saborskoga nauka o ženidbi bazira se u govoru o ljubavi, iz koje izvire bračne svrhe, dobra i svojstva. Zagovornici personalizma pomogli su u shvaćanju bračne ljubavi u darivanju osobe osobi. Jer dobro se supružnika sastoji u uzajamnomu i neprestanomu usavršavanju, međusobnoj pomoći, sljubljenosti njihovih osobnosti i pothvata. Sabor govori o *intimnomu zajedništvu*, tj. o potpunoj i dubinskoj upućenosti svih odrednica u koje je uključena cijela osoba, a ne samo tjelesna i seksualna, nego duhovna i osjećajna, čudoredna, voljna i umna dimenzija. U tomu je vidu jasno što *Gaudium et spes* poziva zaručnike i supružnike da zaručke hrane čistom,

---

¹⁹ Usp. J. J. Pérez-Soba, *La famiglia, prima fonte del futuro della società*, u: L. Melina (ur.), *Il criterio della natura e il futuro della famiglia*, Cantagalli, Siena-Roma, 2011., str. 31. - 70.

a brak nerazdijeljenom ljubavlju. Ta, kako je naziva, *ljudska ljubav*, struji od osobe k osobi te obuhvaća cijelu osobu.²⁰

Međutim, da ne bi smisao ljubavi ostao nedorečen i da se ne bi sveo na erotično nagnuće i egoistično uobličenje, Sabor u br. 49. naučava bit istine o ljubavi: "Tu se ljubav Gospodin udostojao iscijeliti, usavršiti i uzdignuti posebnim darom svoje milosti i ljubavi." Ne govori se jednostavno o ljudskoj naravi nego o *ljudskoj ljubavi* te se ženidba može rasvijetliti odnosom naravi i milosti, jer je protkana ljubavlju, koja je *iscijeljena, usavršena i uzdignuta*. *Gaudium et spes* tvrdi da se "ta ljubav posebno izražava i usavršuje samim bračnim činom", a to su časni i dostojni čini, jer se supruzi njima uzajamno daruju i obogaćuju. To bračno sjedinjenje, dakako, pretpostavlja zamisao bračnoga suodnosa ukorijenjena na ontološkoj jednakosti, nadopunjavanju biološke različitosti te istoga dostojanstva supružnika. K tomu, takva ljubav, opečaćena Kristovim sakramentom, ostaje vjerna u dobru i zlu te isključuje preljub i rastavu, odnosno Sabor time potvrđuje teološko-duhovnu dubinu nauka o braku ističući načelo nerazrješivosti. Da bi ustrajali, supruzi su pozvani gajiti svet život prožet duhovnošću i požrtvovnošću. Isto tako, supruzi imaju obvezu odgojiti mladež u krilu obitelji te ih na prikladan način i na vrijeme poučiti o dostojanstvu, zadaćama i izvršenju bračne ljubavi i njegovanju čistoće.²¹

Gaudium et spes u br. 50 zaokružuje ovu temu govorom o plodnosti braka naučavajući da su "brak i bračna ljubav po svojoj naravi usmjereni prema rađanju i odgoju potomstva". Važno je istaknuti da se ovdje toliko ne nastoji oko govora o svrhama na tradicionalni način, nego se više ističe pastoralni vid sadržaja naučavajući da su djeca dar ženidbe i pridonose dobru roditelja, a njegovanje bračne ljubavi teži učvršćenju suradnje sa Stvoriteljem i Spasiteljem. Upravo po dužnosti prenošenja i odgoja ljudskoga života supruzi su suradnici Božje ljubavi i zato pastoralna konstitucija poziva supruge da svoju zadaću ispunjuju s "ljudskom i kršćanskom odgovornošću". Pozvani su nastojati oko dobra ljudske obitelji, društva i Crkve te se ne mogu ravnati proizvoljno nego po savjesti, koju trebaju suobličiti božanskomu zakonu i poslušnosti crkvenomu učiteljstvu. Na taj

²⁰ Usp. A. Scola, *Il mistero nuziale. 2. Matrimonio, famiglia*, PUL, Mursia, 2000., str. 70. - 80.

²¹ Usp. D. Bourgeios, *La pastorale della chiesa*, Jaca Book, Milano, 2001., str. 531. - 573.

način trude se “oko savršenstva u Kristu” ispunjavajući zadaću prenošenja života. *Gaudium et spes* jasno kaže da ženidba nije samo radi rađanja, već dobro osoba i potomstvo zahtijevaju da ta ljubav uzajamno sazrijeva, pa kada i nema djece, ženidba zadržava svoju bit.

Uočavajući važnost spomenutih činjenica, *Gaudium et spes* produbljuje ih u broju 51. govoreći o suodnosu bračne ljubavi s održanjem ljudskoga života. Sabor je svjestan da određene društvene okolnosti u mnogomu sprječavaju njegovanje ljubavi i zajedništva, pa iznosi važnost intimnoga bračnog života, jer bez njega se može lako upropastiti dobro vjernosti i potomstvo, što osiromašuje djecu i daljnje nastojanje u odgoju novih naraštaja. Budući da je Bog ljudima povjerio zadaću očuvanja života, onda o tomu treba skrbiti od začeca do prirodne smrti, pa u tomu vidu izričito tvrdi da su pobačaj i čedomorstvo zločini. Stoga se inzistira na usklađivanju bračne ljubavi s odgovornim prenošenjem života, a da bi to uspjelo, nužno je da se uzajamno darivanje i ljudsko rađanje odvijaju u okviru prave ljubavi, a što se ne može postići bez očuvanja bračne čistoće. S obzirom na reguliranje poroda nije dopušteno ići putem koji je crkveno učiteljstvo odbacilo.

U tomu kontekstu, da obitelj ne bi bila prepuštena sama sebi, u br. 52. *Gaudium et spes* naglašava da se svi, tj. društvo i Crkva, trebaju brigati oko promicanja dobra ženidbe i obitelji. Radi se o poslanju obitelji u društvu, gdje se promiče odgovorno roditeljstvo s naglaskom na odgoj djece. U tomu procesu neizostavna je uloga oca za njihovu izgradnju te briga majke osobito za mladu djecu. Djecu treba odgajati da mogu, kada odrastu, odgovorno izabrati i slijediti svoje zvanje, izabrati svoj stalež i osnovati vlastitu obitelj. U tomu hodu roditelji im trebaju pomoći savjetom i slušanjem, ali se moraju čuvati da ih ne bi prisiljavali na brak. Stoga je razumljivo da je za Sabor obitelj “svojevrsna škola bogatije čovječnosti” i da “tvori temelj društva”. U skladu s tim naučava da je sveta dužnost državne vlasti da “priznaje, štiti i podupire pravu narav ženidbe i obitelji”. Isto tako, izravno poziva stručnjake i znanstvenike s društveno-humanističkih područja da pridonesu “čudoredno časnoj regulaciji ljudskoga rađanja”. Također potiče svećenike, različite ustanove, obiteljske udruge i same supruge da različitim pastoralnim sredstvima promiču dobro bračne i obiteljske zajednice. Obitelj, kao baza crkvenoga života, svoj izvor traži

u sakramentu braka. Povezanost Crkve i obitelji sadržava eklezijalnu dimenziju obitelji kao *objekta* suodgovornosti, bilo na društvenoj bilo na pastoralnoj razini. Ipak, prvotno zahtijeva pastoralnu dimenziju obitelji kao *subjekta/nositelja* pastorala. Stoga, obitelj kao *dar* ima svoju karizmu i poslanje, odnosno kao dar ostvaruje zajednicu koja participira na proročkoj, kraljevskoj i svećeničkoj službi u Crkvi.

4. GAUDIUM ET SPES I POSLJESABORSKO ZAUZIMANJE ZA BRAK I OBITELJ

289

U govoru o skrbi za brak i obitelj Sabor se nije odnosio samo na njihovo stanje u ondašnjemu trenutku, već i na buduća vremena. To se iščitava iz pastoralne sintagme kada u br. 52. veli: "Koristeći sadašnji čas i razlučujući što je vječno od promjenjivih oblika, Kristovi vjernici neka marljivo promiču dobro ženidbe i obitelji..." Prema tomu, Sabor poziva vjernike da u svako doba i u svim društvenim sustavima nastoje oko dobra ženidbe i obitelji u skladu s Božjim zakonima. To znači da Crkva u pastoralu trajno treba bdjeti i prosuđivati u vidu društveno-kulturnih okolnosti stanje i poimanje braka i obitelji. Budući da je nauk o braku i obitelji u *Gaudium et spes* organski dokument, onda su na njemu utemeljeni svi relevantniji crkveni spisi o braku i obitelji nakon Sabora. Osim toga nakon Sabora počeo je intenzivniji konkretni oblik pastorala braka i obitelji u župnim zajednicama.²²

Jedan je od tih dokumenata enciklika pape Pavla VI. *Humanae vitae* (1968.), koja govori o ispravnoj regulaciji poroda. Nakon održane Sinode posvećene obitelji 1980. godine, papa je Ivan Pavao II. objelodanio apostolsku pobudnicu 1981. godine *Familiaris consortio*, koja se bitno nadovezuje na *Gaudium et spes* te je nazvana *magna charta*. Sveta je Stolica slijedeći *Gaudium et spes* 1983. godine objavila *Povelju o pravima obitelji*. Papa Ivan Pavao II., koji je bio sudionik Drugoga vatikanskoga sabora i zagovornik prersonalizma, 1994. godine objavio je spis *Pismo obiteljima Gratissimam sane*, koji je prožet saborskim duhom.

²² Usp. C. Rocchetta, *Teologia della famiglia. Fondamenti e prospettive*, EDB, Bologna, 2011., str. 423. - 485.

Nakon društvenih sustavnih osporavanja dostojanstva braka i obitelji, među kojima se ističe *Kairska konferencija o stanovništvu i razvoju* održana 1994. i *Pekinška konferencija* posvećena temi o ženi 1995. i mnoge druge, a priredio ih je UN,²³ na poticaj pape Ivana Pavla II. održani su mnogi simpoziji, susreti, rasprave o braku i obitelji u duhu nauka o braku i obitelji u *Gaudium et spes*. Godine 2000. Papinsko je vijeće za obitelj objavilo dokument *Obitelj, brak i činjenične zajednice*, u kojemu na tragu *Gaudium et spes* štiti bračno zajedništvo. U zauzimanju za istinu o braku mnoge su biskupske konferencije objavile svoje dokumente, pa je tako Hrvatska biskupska konferencija 2002. godine objavila *Direktorij za pastoral braka i obitelji*. Očuvanje braka i obitelji zauzeto je nastavio papa Benedikt XVI.,²⁴ koji je na temu braka i obitelji održao mnoge govore i poticao obiteljske međunarodne i mjesne susrete i konferencije.

Temom braka i obitelji, a u duhu nove evangelizacije, također se bavi papa Franjo, koji je odlučio uspostaviti za Biskupsku sinodu o braku i obitelji radni itinerarij podijeljen u dvije etape: prva je Opća izvanredna skupština održana od 5. do 19. listopada 2014. u Rimu, a koja je nastojala precizirati "status questionis" na temelju prikupljenih svjedočanstava i prijedloge biskupa i druga Opća redovna skupština, koja će se održati 2015., a trebala bi dati operativne smjernice za pastoral osobe i obitelji. Za III. izvanrednu Biskupsku sinodu 2014., objavljen je *Instrumentum laboris: Pastoralni izazovi o obitelji u kontekstu evangelizacije*, koji se u broju 4. izravno poziva na nauku o braku i obitelji u *Gaudium et spes*.

ZAKLJUČAK

Tema ženidbe i obitelji trajno je u žarištu pastoralnih i društvenih rasprava. Suvremene uzavrele društveno-kulturne okolnosti u pastoralu zahtijevaju razborite, učinkovite i prikladne pothvate. Upravo je ta činjenica shvaćena i prihvaćena

---

²³ Usp. S. Kušan, *Motivi i dometi međunarodne godine obitelji*, *Obnovljeni život*, 49 (1994.), 6., str. 555. - 563. M. Schooyans, *Skriveno lice UN-a. Prema novoj svjetskoj vladi*, Verbum, Split, 2006., 187ss. L. Melina, *La roccia e la casa. Socialità, bene comune e famiglia*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano), 2013., str. 7.-29.

²⁴ Usp. Pontificio consiglio per la famiglia, *Il vangelo della famiglia e della vita. Interventi del Santo Padre Benedetto XVI nei due anni del Suo Pontificato*, Libreria Editrice Vaticana, 2007.

u saborskoj pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, kojom je otvoren novi govor o ženidbi i obitelji. Važnost te teme potvrđuje činjenica da je ona u *Gaudium et spes* na prvomu mjestu u dijalogu Crkve i svijeta, jer obitelj je mjesto sinteze različitih životnih perspektiva i odnosa između svijeta i Crkve. Novost govora o braku i obitelji bitno je usredotočena na krjepost ljubavi, čime se promijenio naglasak s uobičajenoga na prikladniji govor o braku i obitelji povezujući ljubav i istinu. Time su se otvorili novi prostori za pastoralni rad s obitelji i za obitelj u novim društvenim okolnostima.

Obnovljenim pristupom *Gaudium et spes* nadilazi pravnu terminologiju usmjerivši se na teološko-pastoralnu percepciju braka i obitelji. To se osobito primjećuje u važnoj saborskoj raspravi o svrhama ženidbe. Tradicionalisti su uporno zagovarali govor o rađanju i odgoju djece kao svrhu braka, jer su se bojali da bi prenaglašenost ljubavi dovela do individualizma i subjektivizma. Personalisti su isticali ljubav jer su smatrali da govor o svrhama zapostavlja dubinu ljudske osobe. U skladu s tim Sabor je istaknuo povezanost ljubavi i naravi. Svakako kada se radi o ljubavi *Gaudium et spes* naglašava stav o braku kao sakramentu i ljubavi koju je Krist uzvisio. U tomu smislu poziva Crkvu da nastoji oko braka i obitelji kao naravne ustanove o kojoj zavisi dobro društva.

Premda su društveni procesi potakli Crkvu na dijalog sa svijetom i premda je Sabor u žarište rasprave stavio brak i obitelj davši im novi pastoralni zamah, ipak su ostala mnoga neriješena pitanja o kojima Crkva od Sabora do danas raspravlja.

MARRIAGE AND FAMILY ACCORDING TO *GAUDIUM ET SPES*

Summary

Although the Church has always been aware of the social importance of marriage and its divine rootedness, yet throughout history it has variously dynamized liturgical, legal and pastoral care for marriage and family. Biblical and theological foothold has never come into question, but the way of speaking about it has been differently verified. However, Pastoral Constitution *Gaudium et Spes* has brought certain novelty and vibrancy in the manner of speech about marriage and family. In order to

better understand the news of council speech about marriage and family in *Gaudium et Spes*, the author first explains the circumstances of the emergence of reflection on the institution of marriage. In the second part he presents the news in understanding the nature and dignity of marriage and family. Then the author considers the institution of marriage and family in *Gaudium et Spes* in theological-pastoral perspective. Finally, he makes reference to the post-council reflection of Pastoral Constitution on some major church documents.

Key words: *Gaudium et Spes, marriage and family, pastoral, nature, purpose, conjugal love.*